

Visienota over energiegemeenschappen en energiedelen

September 2024

Het energielandschap verandert voortdurend wat het belangrijk maakt om regelmatig een stand van zaken op te maken. Aangezien we merken dat er nog enige verwarring heerst rond energiegemeenschappen (EG) en energiedelen (ED), willen we met deze nota verduidelijken hoe wij ons hiertoe verhouden. Meer concreet voeren wij een tweesporenbeleid uit.

Eenzijds ondersteunen we onze leden, de Vlaamse burger-energiecoöperaties, om te experimenteren met de huidige mogelijkheden die het Vlaamse wetgevend kader biedt, met aandacht voor het vermijden van drempels en valkuilen. Anderzijds doen we aanbevelingen aan de overheid om te regelgeving bij te sturen zowel praktisch als conceptueel.

Energiegemeenschappen

In aanloop naar de klimaatakkoorden van Parijs in 2015 werd in Europa duidelijk dat de energietransitie alleen succesvol kon zijn met brede burgerparticipatie. Daarom introduceerde de Europese Commissie in 2015 het *Clean Energy for All Europeans Package* (CEP), goedgekeurd in 2019 door het EU Parlement en de Raad, waarin burgers een centrale rol kregen als “actieve afnemers” op de energiemarkt. Het belangrijkste doel hiermee was om burgerinitiatieven te onderscheiden van traditionele marktspelers en hen te ondersteunen door een gelijk speelveld te creëren.

Een belangrijk onderdeel van het CEP was de introductie van twee typen energiegemeenschappen : *Renewable Energy Communities (RECs)* en *Citizen energy communities (CECs)*. Deze gemeenschappen geven vorm aan de manier waarop burgers actief kunnen deelnemen aan de energiemarkt, met als voornaamste verschillen de eigendomsstructuur en energiebron. Voor meer informatie, bezoek onze website energiesdelenvlaanderen.be¹ of de pagina's van de Vlaamse overheid² en de Vlaamse energieregulator, VREG³.

Het regelgevend kader voor deze nieuwe Europese richtlijnen werd in Vlaanderen in 2021 omgezet naar het EMD-decreet, waarbij de definities voor EG respectievelijk werden omgezet naar een Hernieuwbare Energie Gemeenschap (HEG) en een Energiegemeenschap van Burgers (EGB). Ook andere concepten vanuit het CEP zoals het energiedelen werden in het EMD-decreet opgenomen.

De burger-energiecoöperaties die lid zijn van Rescoop Vlaanderen voldoen aan beiden Europese definities. Dit is ook geen toeval aangezien sommige van hen als inspiratie dienden voor de Europese Commissie. Bijvoorbeeld, Ecopower CV dat werd opgericht in 1991, deelt sinds 2003 groene en lokale energie met alle coöperanten. De productie vanuit de collectieve installaties wordt gedeeld binnen de gemeenschap en zo doet wordt er al meer dan een decennium aan collectief energiedelen gedaan. Deze vorm van energiedelen wordt echter in de huidige wetgeving niet erkend als een mogelijke activiteit van een EG.

Energiedelen

In Vlaanderen werden de toepassingen rond energiedelen vanuit het EMD-decreet stapsgewijs uitgerold. In de eerste 6 maanden van 2022 werd het in collectieve gebouwen mogelijk gemaakt, zij het met onrealistische, beperkende voorwaarden zoals de initiële verplichting om klant te zijn bij dezelfde energieleverancier. Later werden deze

¹ <https://www.energiesdelenvlaanderen.be/energiegemeenschappen/>

² <https://www.vlaanderen.be/bouwen-wonen-en-energie/groene-energie/energiegemeenschappen>

³ <https://www.vreg.be/nl/energiegemeenschappen>

beperkingen versoepeld, waardoor energiedelen en peer-to-peerverkoop tussen actieve afnemers mogelijk werd. Vanaf begin 2023 werd energiedelen ook mogelijk gemaakt binnen een EG. In de andere gewesten verliep de uitrol volgens een andere timing, maar vandaag zijn we allemaal ongeveer even ver.

Dit *individuele* energiedelen gaat over het creëren van een nieuwe markt met nieuwe marktregels. Binnen een EG krijgen leden de mogelijkheid om met elkaar afspraken te maken die anders zijn dan de regels die gelden op internationale markten, met name een energieprijns voorstellen die gebaseerd is op kostprijs (en geen winstmaximalisatie nastreeft). Nieuwe marktregels zijn nodig om verstoring van het energiesysteem te voorkomen en om ervoor te zorgen dat niet slechts een kleine groep afnemers toegang heeft tot deze markt. Dit omvat regels voor datavoorziening en - verwerking, het voorkomen van onbalans op het net en aparte regels die ook mensen met lagere inkomens betrekken.

Deze vorm van energiedelen kan ook een instrument zijn om investeringen in hernieuwbare energie stimuleren, vooral doordat de injectietarieven voor zonnestroom op de energiemarkt zeer laag en variabel zijn geworden. Binnen een EG wordt een vaste prijs afgesproken voor de gedeelde energie, waardoor de gemeenschap minder afhankelijk is van prijsschommelingen. Dit vormt ook een stimulans om grote dakoppervlakten optimaal te benutten in plaats van zich uitsluitend te richten op zelfverbruik om een financieel rendabel model te behalen.

Simpel in de theorie, complex in de praktijk

De administratieve meerkosten die bijna alle commerciële energieleveranciers sinds eind 2022 in rekening brengen aan deelnemers van alle vormen van energiedelen vormen een enorm obstakel wanneer de uitgewisselde volumes beperkt zijn. Het zet de burger, die zelf als particulier veel minder kWh verbruikt, helemaal buiten spel. De overheden kijken machteloos toe en vinden geen oplossing voor het inperken van deze commerciële vrijheid van de leveranciers. Dit zet een rem op de toepassingen van het vernieuwde energiedecreet wat betreft energiedelen in de residentiële context. Als burgercoöperaties liggen we niet wakker van de impact hiervan op het energiedelen tussen actieve afnemers, zoals burgers die delen met hun burens, familieleden, of een appartement aan zee. De maatschappelijke meerwaarde van dit boekhoudkundige “verschuiven van kWh” is verwaarloosbaar en draagt nauwelijks bij aan de energietransitie. Wel betreuren wij dat deze kosten een zware beperking vormen bij energiedelen met of tussen **sociale doelgroepen**, zoals de EG van Klimaan in de sociale huurwoningwijk Otterbeek. Deze soort projecten was opgezet om kwetsbare individuen en gezinnen actief te gaan betrekken in de energietransitie maar moeten momenteel op zoek gaan naar alternatieven om hun project rendabel te houden.

Hierdoor zijn we als burgercoöperaties genoodzaakt ons te beperken tot toepassingen van energiedelen waarbij de uitgewisselde volumes veel groter zijn, om de administratieve kosten van energieleveranciers te kunnen absorberen. Als dit ook

opportunities schept om, met de toekomstige PV-verplichting voor grootverbruikers in gedachten, grote daken vol te leggen in plaats van zonne-installaties te dimensioneren op eigenverbruik, dan kan de voetafdruk van de burgercoöperaties sneller toenemen. Dit zorgt voor snellere professionalisering, meer erkenning en een sterkere positie in de toekomst.

Helaas zien we voor onze leden weinig kansen om in te zetten op energiedelen via collectieve zonne-installaties op appartementsgebouwen. De hindernissen zijn groot in die doelgroep, door het formele en tijdrovende beslissingsproces binnen de Vereniging van Mede-Eigenaars, de invloed van de syndici, de waarschijnlijke beheerderskosten die zij zouden aanrekenen, de beperkte en variabele volumes die uitgewisseld kunnen worden met de bewoners, het verschil tussen eigenaar-bewoners en huurder-bewoners en mogelijke conflicten met eigenaar-verhuurders, en de administratieve meerkosten van de leveranciers.

Met de huidige regelgeving en toepassingskader, met de nakende PV-verplichting bij grote verbruikers, en rekening houdend met de obstakels die we tegenkomen en die wellicht niet snel zullen verdwijnen, bieden de lokale besturen (steden en gemeenten) het grootste groeipotentieel aan onze leden. Dit kan zeer eenvoudige vormen aannemen, zoals het volledig benutten van de beschikbare dakoppervlakten, en de lokale overheden begeleiden bij het opzetten van energiedelen binnen het lokale patrimonium. Maar het kan ook verder gaan en complexer worden, door andere, verwante rechtspersonen te betrekken als ontvanger van de gedeelde energie. Dat kunnen OCMW-gebouwen of gebouwen van het Autonoom GemeenteBedrijf zijn die ontvangen van of delen met gemeentelijke gebouwen. Doorgaans is het niet nodig dat de burgercoöperatie deel uitmaakt van een EG in deze relatief eenvoudige configuraties.

Het betrekken van mensen in energiearmoede is een aantrekkelijk idee, maar stuit steeds op dezelfde beperkingen van de kleine en onvoorspelbare uitgewisselde volumes en de administratieve leverancierstoelagen. Om dergelijke projecten financieel rendabel te maken voor de burgercoöperaties en slaagkansen te geven, is doorgaans financiële inbreng nodig via subsidies van organisaties als de Koning Boudewijnstichting, provinciebesturen, of de Technische AssistentieHub van ABB/VEKA. Er zijn al enkele successen geboekt door sommige van onze leden, dus het is aan te raden om met een open geest en creativiteit te leren uit dergelijke ervaringen.

Bedrijventerreinen die onderling energie gaan delen, en eventueel gezinnen in energiearmoede willen betrekken, zijn in theorie ook een doelgroep, maar hebben over het algemeen weinig interesse in derde partijfinanciering via burgercoöperaties. Het betrekken van burgers in dergelijke concepten gaat bovendien gepaard met de eerder geschetste moeilijkheden en uitdagingen.

Scholengemeenschappen zijn in theorie ook een doelgroep, maar afhankelijk van de scholenkoepel (vrij gesubsidieerd onderwijs, gemeenschapsonderwijs, etc.) zijn er andere financieringsmogelijkheden beschikbaar die interessanter zijn dan derde partijfinanciering. Hoewel het conceptueel een goed idee lijkt om de weekend- en

zomerproductie van onderwijsinstellingen te delen met derde partijen uit de omgeving, zijn praktische modaliteiten zoals btw-administratie doorgaans een zeer grote beperking. Voor de voor de hand liggende afnemers (ouders van leerlingen of studenten, onderwijzend personeel) gelden dezelfde beperkingen van kleine opgenomen volumes en de leverancierskosten.

Aanbevelingen

Bij de omzetting van de Europese ambities over EG en ED in Vlaamse regelgeving heeft Vlaanderen tijdig de definities van HEG en EGB uitgewerkt. Toch biedt deze huidige regelgeving onvoldoende stimulansen om de doelstellingen van het decreet via burgerinitiatieven te realiseren, zoals:

- Optimaal benutten van dakoppervlakken;
- Goedkoop hernieuwbare energie produceren met positieve impact op de huishoudelijke energiefactuur;
- Energie-efficiëntie van het Vlaams patrimonium verbeteren;
- Energiearmoede bestrijden;
- Vraagsturing bevorderen

Aanbevelingen aan:

- i. De aangemelde EG zijn vaak top-down bedrijfs- en overheidsinitiatieven i.p.v. bottom-up burgerinitiatieven, wat zou kunnen leiden tot het "*corporate capture*" fenomeen. We willen vermijden dat EG worden opgezet als project-vennootschap waarbij geen burgers betrokken worden. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat een EGB kan worden opgericht zonder burgers. **We stellen voor om de registratieprocedure voor een EG strenger te maken en de VREG toezicht te laten houden op de aanmeldingen en activiteiten.**
- ii. De huidige kosten die de energieleveranciers aanrekenen voor ED kunnen alleen overbrugd worden bij grote hoeveelheden gedeelde energie. Hierbij worden projecten met kleine verbruikers zoals de meeste burgers buitenspel gezet. Ook projecten met kwetsbare gezinnen kunnen zo moeilijk een rendabele business-case opzetten. **Een eerste stap om dit te overbruggen zou financiële ondersteuning vanuit de overheid kunnen zijn voor EG.** Binnen het nieuwe ETS 2-systeem wordt een Sociaal Klimaatfonds opgericht, dat onder andere kan worden ingezet om EG's financieel te ondersteunen. Lidstaten moeten vóór juni 2025 een **Sociaal Klimaatplan** indienen om toegang te krijgen tot dit fonds. Dit biedt een uitstekende kans om EG's in het Vlaamse en Belgische plan op te nemen als begunstigden.

- iii. Naast individueel energiedelen zonder leveringsvergunning, moet ook **collectief energiedelen mét vergunning erkend worden als activiteit van een EG**. Het model van Ecopower heeft aangetoond dat dit werkt en dat het maatschappelijke meerwaarde genereert.
- iv. De rol van een EG moet breder worden gezien dan enkel als vehikel voor energiedelen. Het omvat ook collectieve renovaties en warmteprojecten, aangezien warmtevoorziening de belangrijkste energiebehoefte van huishoudens is. Een aantal energiecoöperaties hebben al expertise met warmtenetten en momenteel zijn er drie coöperatieve warmtenetten operationeel in Vlaanderen, ondanks de moeilijke rendabiliteit. **We pleiten daarom om een voorbeeld te nemen aan het Ontwikkelfonds Warmtenetten in Nederland, ontwikkeld door de Nederlandse overheid en beheerd door Energie Samen (Nederlandse federatie van energiecoöperaties)**. Dit fonds financiert de risicovolle ontwikkelingsfase van warmtenetten en zorgt voor de broodnodige versnelling van de warmtetransitie.
- v. Momenteel worden coöperatieve projecten van bestaande EG niet meegenomen in LEKP-rapportering van doelstelling 2.1: "Toegang tot activiteiten van EG voor 1 per 500 inwoners voor einde 2025". Het ABB heeft besloten enkel projecten via de TEAH mee te tellen. **Dit betreuren we, aangezien REScoops relevante data kunnen aanleveren en lokale besturen kunnen ondersteunen bij het oprichten van EG voor buurtbewoners.**